MĂRFURILE MĂRUNTE ÎN ECONOMIA MOLDOVEI DIN VEACUL AL XV-lea

DE

V. NEAMȚU

În veacul al XV-lea Moldova a întreținut strînse relații cu Transilvania și Polonia de unde se aduceau importante cantități de produse meșteșugărești. Se știe că negustorii străini au primit de la domnii Moldovei privilegii comerciale în care se specifică, între altele, și mărfurile pe care le puteau aduce în țară.

Din documentele veacului al XV-lea rezultă că ardelenii și polonii aduceau în Moldova și o serie de produse ce se înglobează în conținutul noțiunii de „mărfuri mărunte" [1]).

În vechea istoriografie romînească s-a atins problema importului acestor articole [2]), fără să se acorde atenția cuvenită producerii lor în Moldova.

În ultimii ani, în legătură cu importul acestor produse, s-au exprimat păreri diferite cu privire la nivelul de dezvoltare al meșteșugurilor locale.

Astfel, s-a susținut că, după o îndelungată perioadă de stagnare, datorită unor condiții mai favorabile, producția locală de mărfuri mărunte s-a dezvoltat foarte puternic, moldovenii reușind să cucerească cu produsele lor piața internă [3]).

S-a afirmat apoi, în ultimul timp, că în veacul al XV-lea exista în Moldova doar o producție „începătoare" de mărfuri mărunte [4]). La această constatare

---

1) Expresia крамнꙑх рѣчен e tradus prin „lucruri măruntele" cf. M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare,* II, Iași, 1932, p. 635, „mărfuri mărunte", *Ibidem,* p. 792, „lucruri mărunte" cf. I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare,* II, Buc. 1913, p. 277–8.

2) I. Nistor, *Handel und Wandel in der Moldau bis zum Ende des 16. Jahrhunderts,* Czernowitz, 1912, p. 165 și urm.; N. Iorga, *Istoria comerțului romînesc,* I, Buc., 1937, p. 84, 99, 101 etc.

3) Barbu T. Cîmpina, *Dezvoltarea economiei feudale......,* în *Lucrările Sesiunii generale științifice ale Academiei R.P.R.* din 2–12 iunie 1950, p. 1612, 1629, 1631. Aceste idei sînt reluate de autor și în alte lucrări. Cf. Idem, *Despre rolul genovezilor la gurile Dunării,* în «Studii», I, anul 6 (1953), p. 224, nota 7, p. 225, 236, Idem, *Cercetări cu privire la baza socială a puterii lui Ștefan cel Mare,* în *Studii cu privire la Ștefan cel Mare,* 1956, p. 50 și urm.

4) St. Pascu, *Relațiile economice dintre Moldova și Transilvania în timpul lui Ștefan cel Mare,* în *Studii cu privire la Ștefan cel Mare,* 1956, p. 204.

https://biblioteca-digitala.ro

s-a ajuns pe baza studierii relaţiilor economice dintre Transilvania şi Moldova în vremea lui Ştefan cel Mare [5]).

Este uşor de observat că între aceste două puncte de vedere nu exista un acord deplin. Soluţionarea acestei probleme este destul de dificilă, deoarece informaţia documentară de care dispunem este foarte săracă. De altfel, pînă acum, nici nu s-a consacrat acestei probleme un studiu special. Pe baza materialului informativ de care dispunem ne propunem să analizăm producţia moldovenească de mărfuri mărunte din veacul al XV-lea.

Înainte de a trece la abordarea altor aspecte ale problemei pe care o cercetăm este necesar să delimităm mai precis cercul preocupărilor noastre, adică, înainte de toate, să arătăm ce se înţelegea prin „mărfuri mărunte" în Moldova veacului al XV-lea.

Privilegiile comerciale acordate de domnii Moldovei negustorilor din Lwow amintesc frecvent despre mărfurile mărunte, pentru care se arată că se plătea vamă la Siret cîte 3 groşi de grivnă [6]).

În privilegiul comercial din 1408, la capitolul mărfuri mărunte apar şăpci, pantaloni, săbii ungureşti şi paloşe [7]).

La 29 iunie 1456 în privilegiul lui Petru Aron se înşiră pînză litvană, pînză nemţească, catifea, postav tăiat, pantaloni, brîie ferecate, cuţite şi coase [8]).

Privilegiul lui Ştefan cel Mare din 1460 include sub denumirea de mărfuri mărunte pînză litvană, pînză nemţească, pînză de Krosno, catifea, postav tăiat, hars, pantaloni, şăpci, cuţite, coase, seceri, fiare de plug, săbii ungureşti, paloşe, apoi aşa-numitele „lucruri de cositor" prin care se înţeleg talere, cofiţe, brîie ferecate, ţevi şi şofran [9]).

În fiecare din documentele amintite mai sus se subliniază faptul că şi alte mărfuri, în afară de cele specificate clar, „se ţin de negoţul de mărunţişuri" [10]). Din nefericire însă noi nu putem şti ce articole mai pot fi incluse aici.

Noţiunea „mărfuri mărunte" era cunoscută în Transilvania [11]) şi foarte probabil şi în Ţara Romînească. Nu există însă certitudinea că pentru veacul al XV-lea ea avea un conţinut identic în cele trei ţări romîneşti. De aceea va trebui să ne limităm numai la studierea dezvoltării meşteşugurilor legate de producerea articolelor ce sînt clar specificate la capitolul mărfuri mărunte, în privilegiile amintite mai sus [12]).

---

5) *Ibidem* [4]).

6) M. C o s t ă c h e s c u, *op. cit.*, II, p. 635, 672, 792; I. B o g d a n, *op. cit.*, II, p. 277, 278.

7) M. C o s t ă c h e s c u, *op. cit.*, II, p. 635. Prin săbii ungureşti trebuie să înţelegem săbii de modă ungurească.

8) *Ibidem.*, p. 792.

9) I. B o g d a n, *loc. cit.*

10) M. C o s t ă c h e s c u, *op. cit.*, II, p. 635, 792; I. B o g d a n, *op. cit.*, II, p. 277–278.

11) Această noţiune, în accepţia ei moldovenească, nu este străină negustorilor care au primit privilegii de la domnii Moldovei. În registrele de vamă ale oraşului Braşov apare frecvent termenul „parvalia" cf. *Quellen*, I, p. 1–76 etc., care poate fi tradus prin mărunţişuri, lucruri mărunte, mărfuri mărunte. R. Manolescu consideră că prin „parvalia" se înţeleg „lucruri de uz curent ca: unelte, curele, funii, îmbrăcăminte, încălţăminte etc." cf. *Schimbul de mărfuri dintre Ţara Romînească şi Braşov în prima jumătate a secolului al XV-lea*, în *Studii şi materiale de istorie medie*, II, 1957, p. 159. Dacă s-a precizat bine conţinutul termenului „pravalia", atunci noi trebuie să admitem că el diferă întrucîtva de cel al noţiunii moldoveneşti de mărfuri mărunte.

12) Nu vom insista asupra comerţului cu şofran în acest studiu.

https://biblioteca-digitala.ro

În linii cu totul generale se poate afirma că în sectorul producției mărfurilor mărunte se materializează activitatea meșteșugarilor țesători, croitori, pălărieri, precum și a acelora care prelucrau metalele.

De la început trebuie să avem în vedere faptul că unele din aceste branșe meșteșugărești s-au dezvoltat și la sate. Acesta este, de pildă, cazul meșteșugului țesutului.

În sate existau cantități suficiente de in, cînepă și lînă și trebuie să admitem că în fiecare gospodărie țărănească se putea produce pînză și postav în cantitățile necesitate de consumul unor astfel de unități economice.

Cu ajutorul războiului de țesut orizontal [13]) se puteau confecționa țesături destul de bune.

Pentru perfecționarea calității țesăturilor de lînă se foloseau instalații speciale pe care le deserveau oamenii cu un anumit grad de pricepere. În Moldova s-au folosit pe o scară largă ștezele [14]) și pivele [15]).

Uneori, începînd din veacul al XV-lea, țăranii comercializau anumite cantități de postav și pînză. Așa procedau țăranii din Negoești, cărora Ștefan cel Mare le înlesnea acest lucru printr-un document din 13 martie 1466 [16]).

Considerăm însă că pentru problema ce tratăm are importanță nu atît volumul producției de postavuri și pînzeturi cît *calitatea* lor. În veacul al XV-lea Moldova importa nu simplu mărfuri mărunte, ci cu precădere *mărfuri mărunte de calitate superioară.* Pînza și postavul de import erau destinate de regulă unor pături sociale cu un gust destul de rafinat și trebuie să admitem că în mod normal aceste produse nu puteau fi înlocuite decît prin altele cu calități cel puțin echivalente [17]).

Condițiile în care s-a dezvoltat producția țesătorilor de la sate n-au înlesnit un progres rapid și este de presupus că în privința calității produselor industriei casnice țărănești nu s-a realizat în veacul al XV-lea un adevărat salt.

În general se știe că în acest domeniu cele mai importante realizări s-au putut obține acolo unde s-a ajuns la o cît mai completă separare a meșteșugurilor de agricultură. Acest lucru s-a înfăptuit la orașe.

Deși în Moldova veacului al XV-lea nu poate fi vorba de o separare completă a meșteșugurilor de agricultură nici la orașe [18]), totuși se poate presupune că aici au existat condiții mai favorabile dezvoltării meșteșugului țesutului decît la sate. De aceea va trebui să acordăm mai multă atenție studierii meșteșugului țesutului la orașe.

---

13) La Garvăn războiul de țesut orizontal e folosit încă din veacul al XII-lea, cf. Gh. Bichir, *Contribuție la cunoașterea țesutului în așezarea de la Garvăn (sec. X–XII),* în «SCIV», IX, 2, 1958.

14) Pentru șteze, cf. C. Turcu, *Șteaza, o instalație primitivă sătească pentru perfecționarea unor țesături casnice,* în «Studii», VIII, 4, 1955.

15) Pivele sînt amintite destul de frecvent în documente, cf. *Documente privind istoria Romîniei, veacul al XV-lea,* vol. I, A. Moldova, p. 201, 228, 229.

16) *Ibidem,* p. 342.

17) Pentru calitatea superioară a țesăturilor de import, cf. I. Nistor, *op. cit.,* p. 170–171.

18) *Viața feudală în Țara Romînească și Moldova (sec. XIV–XVII),* Buc. 1957, p. 52. Pentru caracterul semirural al orașelor muntene din veacurile XVI–XVII, cf. L. Lehr, *Despre dezvoltarea economică a orașelor din Țara Romînească în anii 1501–1650,* în *Studii și referate privind istoria Romîniei,* partea I, Ed. Acad. R.P.R., 1954, p. 680.

https://biblioteca-digitala.ro

În stadiul actual al cercetărilor nu se poate urmări cu suficientă siguranţă ritmul de dezvoltare a acestui meşteşug în oraşele moldoveneşti, dar se poate admite că din punct de vedere calitativ el a atins aici, încă din prima jumătate a veacului al XV-lea, un nivel mult mai înalt decît la sate [19]).

Documentele relevă strădania ţesătorilor moldoveni de la oraşe de a-şi îmbunătăţi cunoştinţele tehnice. Croitorul Ioan din Roman, de pildă, îşi trimite fiul la Braşov să înveţe meşteşugul tunderii postavului [20]). Se ştie însă că meşterul braşovean Petru nu a acordat atenţia cuvenită ucenicului său şi că s-a ajuns la un adevărat conflict pe care domnul Moldovei se străduia să-l rezolve [21]).

Considerăm că fiul croitorului Ioan din Roman nu a fost singurul moldovean care a încercat să înveţe meşteşugul tunderii postavului. Totuşi, faptul că pentru a învăţa acest meşteşug moldovenii sînt siliţi să facă apel la cunoştinţele meşterilor din Braşov arată că în acest domeniu gradul de pricepere al meşterilor moldoveni era încă destul de scăzut [22]). Este însă posibil ca în sectorul ţesutului să se fi înregistrat unele progrese în cea de-a II-a jumătate a veacului al XV-lea [23]).

Izvoarele nu ne dau date precise pentru a putea urmări meşteşugul ţesutului moldovenesc în această etapă. De aceea va trebui să acordăm mai multă atenţie studierii importului de ţesături care reflectă destul de fidel stadiul atins de dezvoltarea acestei branşe a meşteşugurilor locale.

Se ştie că teritoriul patriei noastre era în veacul al XV-lea o *zonă de interferenţă* pentru negoţul ardelean şi polon. Regii Poloniei şi Ungariei, fiind interesaţi în desfăşurarea activităţii comerciale a supuşilor lor, i-au sprijinit prin toate mijloacele. Moldova a ajuns cu timpul o cauză a contradicţiilor dintre Polonia şi Ungaria [24]). Luptele feudale interne, atacurile din afară, care se succed la intervale mici în acest veac, ca şi creşterea activităţii negustorilor locali [25]) sînt tot atîtea piedici serioase pe care negustorii poloni şi ardeleni le întîmpină în Moldova. Cu toate acestea atenţia lor nu se abate de la acest sector de activitate comercială. Privilegiile comerciale, pe care le obţinuseră de la domnii Moldovei, le uşurau, într-o mare măsură, activitatea lor.

---

19) P. P. Panaitescu a admis în mod greşit că în veacul al XV-lea în satele din Moldova existau torcătorii şi alte maşini pentru „producerea firelor textile". Cf. *Viaţa feudală...* p. 48, 265. V. şi recenzia prof. C. Cihodaru în «Studii şi cercetări ştiinţifice», istorie, an VIII, fasc. 1, 1957, p. 257.

20) M. Costăchescu, *op. cit.*, II, p. 696.

21) Nu se poate preciza dacă dezinteresul meşterului braşovean Petru izvora din teama de a nu fi concurat mai tîrziu de moldoveni.

22) Dacă ar fi existat în Moldova meşteri destul de pricepuţi, croitorul Ioan din Roman nu şi-ar fi trimis fiul la Braşov unde trebuia să facă, oricum, mai „mare cheltuială" ca în Moldova, cf. M. Costăchescu, *op. cit.*, II p. 696.

23) Dintr-un document din 25 mai 1528 aflăm că la Suceava trăia Ioan tunzătorul de postav („panirasov") pentru care intervenea Petru Rareş la Bistriţa, cf. N. Iorga, *Hurmuzachi–Documente,* XV_1, p. 305. Nu este exclus ca el să fi lucrat la Suceava în ultimul deceniu al veacului al XV-lea.

24) P. P. Panaitescu, *La route commerciale de Pologne à la Mer Noire au moyen-âge,* Buc., 1934.

25) M. Costăchescu, *op. cit.*, II, p. 645, 674, 675, 677, 678, 693, 694, 695 etc. Aceste conflicte nu trebuie puse neapărat în legătură cu dezvoltarea producţiei locale de mărfuri mărunte.

https://biblioteca-digitala.ro

În privilegiul din 1408, pe care Alexandru cel Bun îl acordă liovenilor, postavul ocupă un loc de seamă. El este trecut pe primul plan şi asupra lui se revine de mai multe ori cu precizări dintre cele mai importante. Reţinem aici doar faptul că liovenii nu aveau dreptul să-l vîndă decît la Suceava [26]), domnul dînd astfel posibilitatea propriilor săi supuşi să-l desfacă în alte oraşe. Negustorilor lioveni li se îngăduia să ducă postav în Ţara Romînească [27]) şi în Transilvania, la Braşov şi Bistriţa [28]).

Pe baza privilegiului lui Ştibor, din 1412, se poate afirma că pe drumul Bistriţei pătrundeau în Transilvania anumite cantităţi de postav polonez şi occidental (de Ypres, Louvain şi Colonia) [29]). Avantajele conferite liovenilor de Alexandru cel Bun în 1408 se menţin întocmai pînă în 1456 [30]).

La rîndul lor negustorii ardeleni aduceau postav din occident şi-l vindeau nu numai în Transilvania, ci şi în Ţara Romînească. Privilegiul lui Mircea din 1413 arată că negustorii din Braşov duceau în Ţara Romînească postav de Ypres, Louvain şi Colonia şi că reducerile vamale de care beneficiau aici erau mai însemnate decît acelea pe care le obţinuseră liovenii în Moldova [31]).

De asemenea negustorii din Braşov aduceau postav şi în Moldova vînzîndu-l în condiţiile stabilite prin privilegiul acordat lor de Alexandru cel Bun [32]). La 11 septembrie 1448 li se înnoiau scutirile pe care le obţinuseră de la acest domn, documentul specificînd că pentru postav şi pînză „vor plăti vamă, cum a fost dreptul de demult" [33]).

Privilegiul lui Alexandrel din 3 august 1449 arată că negustorii din Braşov şi Bîrsa aduceau în Moldova pînză precum şi postav de Colonia, de Leubia, de Buda şi Cehia [34]). În document se precizează că braşovenii nu vor putea vinde „cu cotul" decît pînza şi boboul [35]). Se dădea astfel negustorilor moldoveni posibilitatea de a desface în ţară cu amănuntul postavul străin. Aceleaşi dispoziţii se menţin şi la 12 august 1452 [36]). Documentele din 2 iunie 1455 [37]) şi 13 martie 1458 [38]) nu aduc modificări în această privinţă.

Primele schimbări importante în comerţul cu ţesături le observăm în privilegiile acordate negustorilor din Lwow. Privilegiul lui Petru Aron din 29 iunie 1456 este revelator în această privinţă. Constatăm că mărfurile îşi schimbă locul în document trecînd în fruntea lui, imediat după postavuri. În enumerarea ar-

---

26) *Ibidem* [25]), p. 633–634.

27) *Ibidem*. Negustorii poloni au obţinut în cursul anului 1409 un privilegiu şi de la Mircea cel Bătrîn, cf. P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, p. 353–354.

28) M. Costăchescu, *op. cit.*, II, p. 633–634.

29) N. Iorga, *op. cit.*, p. 8.

30) Privilegiul din 1434 nu aduce modificări faţă de cel din 1408, cf. M. Costăchescu, *op. cit.*, II, p. 633–637 şi 670–673.

31) N. Iorga, *op. cit.*, p. 9 şi nota 2.

32) M. Costăchescu, *op. cit.*, II, p. 741–742. Un document din 6 ianuarie 1411 menţionează postavul cenuşiu şi pe cel de Cehia pe care Alexandru cel Bun îl dă mănăstirii Bistriţa, cf. *Documente privind istoria Romîniei*, veacul al XIV–XV A. Moldova, vol. I, p. 24. Probabil că acest postav era adus în Moldova prin Transilvania.

33) M. Costăchescu, *op. cit.*

34) *Ibidem*, p. 744–745.

35) *Ibidem*.

36) *Ibidem*, p. 761.

37) *Ibidem*, p. 772–773.

38) I. Bogdan, *op. cit.*, II, p. 265.

https://biblioteca-digitala.ro

ticolelor care se înscriu la capitolul mărfuri mărunte se începe cu pînza, se continuă cu catifeaua, postavul tăiat și de abia după aceea se trece la înșirarea celorlalte produse meșteșugărești [39]).

Trecerea mărfurilor mărunte în fruntea documentului denotă, probabil, o creștere a greutății specifice a acestor produse în ansamblul comerțului liovean dar, în același timp, impune acceptarea unor anumite limite pentru dezvoltarea unor ramuri ale economiei feudale moldovenești. Va trebui să admitem că *producția locală de țesături nu s-a ridicat pînă la această dată la un nivel suficient de înalt pentru a determina eliminarea produselor străine de pe piața Moldovei.*

Privilegiul lui Petru Aron impune însă și alte concluzii. Pentru comercializarea mărfurilor mărunte se știe că, cel puțin pentru această vreme, nu se impuneau negustorilor străini restricții din partea domniei. Dimpotrivă chiar, domnia recurgea la aspre amenințări împotriva celor care nu i-ar fi lăsat pe negustorii străini să-și vîndă lucrurile lor mărunte [40]).

Incluzîndu-se postavul tăiat [41]) printre articolele cuprinse la capitolul mărfuri mărunte, se lărgeau avantajele de care beneficiaseră pînă în 1456 negustorii din Lwow. Ei puteau de acum să vîndă postavul și cu amănuntul și evident nu numai la Suceava. Această măsură lovea în interesele negustorilor moldoveni.

Pentru nevoile membrilor clasei dominante și orășenilor bogați, negustorii din Lwow aduceau în Moldova pînza litvană și nemțească.

Privilegiul lui Ștefan cel Mare din 3 iulie 1460 nu face decît să întărească constatările noastre, făcute pe marginea analizei documentului lui Petru Aron. Remarcăm totuși că la țesăturile deja amintite se mai adaugă pînza de Krosno și o nouă specialitate de postav, harsul [42]).

Calitatea acestei țesături nu era comparabilă cu a postavurilor apusene. Harsul era o țesătură de calitate inferioară [43]), dar tocmai faptul că o astfel de marfă se putea impune pe piața Moldovei [44]), sugerează ideea unei slabe dezvoltări a producției locale de țesături.

În cea de-a doua jumătate a veacului al XV-lea, în țările romîne, unele postavuri ca cel de Ypres, Louvain și Colonia cedează teren altor țesături produse în Europa centrală și apuseană [45]). Aceste schimbări nu au avut însă urmări importante. Negustorii poloni puteau, de pildă, să aducă în Moldova în locul

---

39) M. Costăchescu, *op. cit.*, II, p. 792.

40) *Ibidem,* p. 695.

41) Prin postav tăiat trebuie să se înțeleagă postav început, adică valul de postav din care s-a vîndut o parte cu cotul. cf. I. Bogdan, *op. cit.*, II, p. 277, nota 8.

42) *Ibidem,* p. 277.

43) I. Nistor, *op. cit.*, p. 170–171.

44) Este greu de admis că succesul produselor străine pe piața Moldovei a putut fi asigurat numai datorită reducerilor vamale conferite prin privilegii negustorilor lioveni și brașoveni. Din puținele documente ce ni s-au păstrat cu privire la orașe rezultă că localnicii beneficiau de avantaje vamale foarte importante. Vasluienii și bîrlădenii nu plăteau vamă pentru negoțul pe care-l făceau în orașul lor, decît de la pește. Documentele probează că nu este vorba de o scutire de dată recentă. Ștefan cel Mare nu face în 1491 și 1495 decît să *întărească „obiceiul cel vechi“*. Asemenea avantaje (și poate și mai largi) au avut, desigur, și alte orașe. cf. *Documente privind istoria Romîniei,* veacul al XV-lea, vol. II, A. Moldova, p. 166 și 212.

45) Pentru varietățile de postav ce se importă în Țara Romînească în 1503, cf. R. Manolescu, *loc. cit.*, p. 157. Un fenomen similar trebuie să se fi produs și pe piața Moldovei.

https://biblioteca-digitala.ro

postavului de Ypres pe cel de Trichten [46]), sau alte varietăți, fără însă ca prin aceasta să se schimbe în mod esențial vreunul din aspectele activității lor comerciale în acest spațiu european.

Ei au continuat să beneficieze de avantajele conferite lor prin privilegiile comerciale [47]) și au adus țesături în Moldova pînă la finele veacului al XV-lea [48]).

Nu se poate reconstitui în amănunt evoluția importului acestor produse din Transilvania. Am văzut că în cel de-al șaselea deceniu al veacului al XV-lea negustorii din Brașov au obținut reconfirmarea vechilor privilegii comerciale. Treptat, începînd mai ales din cel de-al 8-lea deceniu al acestui veac, se creează condiții pentru intensificarea activității lor comerciale. La 3 ianuarie 1472 Ștefan cel Mare le îngăduia să-și vîndă produsele nu numai în tîrguri ci și în sate [49]), iar în iulie 1475 același domn garanta securitatea persoanei și averii tuturor negustorilor din Ungaria [50]). Încheierea păcii cu Ungaria a slujit și cauzei dezvoltării relațiilor comerciale, și a ușurat de asemenea activitatea comercială a negustorilor moldoveni.

Din Transilvania se importau, ca și mai înainte, țesături pentru nevoile membrilor clasei dominante și orășenilor bogați. La 17 iunie 1482 însuși Ștefan cel Mare trimitea pe sluga sa Vasko la Brașov să-i cumpere postav în valoare de 25 florini ungurești [51]).

Volumul importului de țesături din Ungaria trebuie să fi fost destul de ridicat în ultimele decenii ale veacului al XV-lea. S-a calculat că în zece luni ale anului 1503 s-au importat de la Brașov, *numai prin negustorii moldoveni*, vreo 2500 de viguri sau valuri de diferite postavuri. Dacă avem în vedere și activitatea comercială a negustorilor ardeleni și poloni va trebui să admitem că cu țesăturile de import se puteau satisface aproape în întregime nevoile membrilor clasei dominante și a orășenilor bogați.

Se impune astfel concluzia că țesătorii moldoveni nu ridicaseră nici pînă la sfîrșitul veacului al XV-lea meșteșugul lor la o treaptă suficient de înaltă pentru a putea satisface gusturile feudalilor și orășenilor bogați din Moldova. De aceea și importul majorității țesăturilor ce se încadrau la capitolul mărfuri mărunte a putut continua [52]).

---

46) N. Iorga, *Relațiile comerciale ale țărilor noastre cu Lembergul*, partea I, Buc., 1927, p. 27, 28.

47) Considerăm că nu se poate admite că negustorii străini au pierdut avantajele conferite lor de privilegii, ci numai că documentele nu s-au păstrat. Tratatul de pace dintre poloni și moldoveni din 7 februarie 1510 conține, în această privință, o precizare peste care nu se poate trece. Se arată că negustorii poloni vor putea „slobod și deschis a umbla și a tîrgui în țara noastră a Moldovei și pînă în Țara Turcească și pînă la Munteni, plătind vama lor dreaptă, după *vechea lege și după vechiul obicei, fără vreo păgubire a întregilor obiceiuri*" cf. M. Costăchescu, *Documente moldovenești de la Bogdan voievod*, Buc., 1940, p. 481. E o referire categorică la menținerea valabilității privilegiilor.

48) Sub formă de daruri primește postav Ștefan cel Mare în anii 1486, 1495 și 1496. cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 14, 15. Vameșului Duca i se aduce în 1500 postav de Triechten. *Ibidem*, p. 27, 28. Prin Moldova trece în 1490 postavul destinat lui Frango de Caffa. *Ibidem*, p. 26.

49) I. Bogdan, *op. cit.*, p. 316, 317.

50) *Ibidem*, p. 330.

51) *Ibidem*, p. 369.

52) St. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania pînă în secolul al XV-lea*, 1954, p. 149; Idem, *Relațiile economice dintre Moldova și Transilvania în timpul lui Ștefan cel Mare*, în *Studii cu privire la Ștefan cel Mare*, p. 211–212. La 5 ianuarie 1495 Vlad Călugărul scria

https://biblioteca-digitala.ro

Cercetarea celorlalte laturi ale producției moldovenești de mărfuri mărunte este la fel de dificilă ca și aceea a meșteșugului țesutului, deoarece informațiile documentare sînt foarte sărace.

Se știe că negustorii poloni aduceau în Moldova în afară de stofe, și îmbrăcăminte gata confecționată. Dintre aceste articole *pantalonii* și *șăpcile* erau considerate mărfuri mărunte [53]).

Noi trebuie să încercăm să stabilim în ce măsură dezvoltarea producției locale a putut să-și exercite influența asupra importului acestor articole.

Să analizăm mai întîi problema dezvoltării croitoritului în Moldova.

În satele moldovenești în veacul al XV-lea erau desigur și croitori care lucrau pentru nevoile feudalilor. Unii dintre meșteșugarii care reușeau să adune o oarecare avere mobiliară și voiau să scape de dependența față de moșieri se refugiau însă la orașe [54]). Aici ei găseau condiții mai prielnice pentru dezvoltarea meșteșugului lor.

Semnificativ ni se pare faptul că în veacul al XV-lea numărul croitorilor care aveau legături cu viața orașelor era destul de mare. Relațiile unora dintre ei depășesc adesea cadrul îngust al orașelor moldovenești. Astfel, Martin croitorul din Baia, menționat într-un document din 1421, întreține legături nu numai cu cei mai influenți cetățeni ai acestui oraș ci și cu locuitorii Lwowului [55]). Cu cetățenii acestui oraș întreținea strînse legături și Nicolaus Briger, despre care se amintește într-un document din 1442 [56]). Frații George și Petru, ambii croitori, reușesc chiar să obțină în anul 1477, cetățenia orașului Lwow [57]). Un rol important în viața economică a orașului Suceava pare să fi jucat și croitorul Petru Ruteanul [58]).

Unii croitori moldoveni întrețin strînse raporturi cu orășenii din Transilvania. Astfel, în 1436 croitorul Ioan din Roman își trimite fiul la Brașov să învețe meșteșugul tunderii postavului [59]).

Despre unii din croitorii moldoveni se poate afirma că erau oameni cu stare. Croitorul Ioan din Roman își putea permite să facă „mare cheltuială" cu fiul său ce fusese trimis pentru învățătură la Brașov [60]). Se poate presupune că

---

brașovenilor, cu care se găsea în rele raporturi : „Ori credeți că postav sau fier nu putem găsi în alte locuri ? În Moldova sau în Turcia vom găsi atîta cît ne va fi voia" cf. N. Iorga, *Hurmuzaki-Documente*, XV_1, p. 143. De aici nu se poate trage concluzia că postavul și fierul pe care domnul muntean afirma că le va găsi în Moldova erau produse aici. Pe piața Moldovei se găsea destul postav și fier dar aceste mărfuri puteau fi aduse aici din Transilvania, Polonia sau alte locuri. Importul masiv de postav din Transilvania, pe care îl constatăm în 1503, impune o astfel de interpretare.

53) M. Costăchescu, *op. cit.*, II, p. 635, 792 ; I. Bogdan, *op. cit.*, II, p. 277–278.

54) K. Marx și Fr. Engels, *Ideologia germană*, în *Opere*, III, p. 52 ; V. V. Stoklițkaia Tereșcovici, *Originea orașului feudal din apusul Europei*, în «Analele romîno-sovietice», Istorie, 2, 1955, p. 70.

55) P. P. Panaitescu, *Cei mai vechi act municipal din Moldova*, în «Revista istorică», anul IX, 10–12, 1923, p. 184–186.

56) C. Nicolescu și Fl. Jipescu, *Date cu privire la istoria costumului în Moldova în sec. XV–XVI*, în «Studii și cercetări de istoria artei», 1–2, 1957, p. 130, nota 72.

57) N. Iorga, *Relațiile comerciale ale țărilor noastre cu Lembergul*, partea I, Buc. 1927, p. 13.

58) Idem, *Studii și documente*, vol. XXIII, p. 326 și 329.

59) M. Costăchescu, *op. cit.*, II p. 696.

60) *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

cel puţin o parte din banii cheltuiţi fuseseră adunaţi de la cei cărora le confecţionase haine.

Constatăm că unii croitori moldoveni stăpînesc părţi de sate. Astfel, Costea croitorul, pe care-l aminteşte un document din 1495, dar care a trăit probabil în prima jumătate a veacului al XV-lea, fusese proprietarul unei jumătăţi din satul Tiveşti pe Berheci [61]). Acesta putea fi „un meşteşugar de oraş îmbogăţit" [62]), aşa cum apar şi alţii în Ţara Romînească în veacul al XVI-lea [63]). Mihail croitor, pe care-l aminteşte un document din 27 iulie 1448 [64]), pare să fi fost un colonizator de sate.

La Costea şi Mihail croitor noi trebuie să remarcăm nu numai semnele unei posibile îmbogăţiri, ci şi o oarecare deplasare a centrului preocupărilor lor spre producţia agricolă.

Numărul relativ mare al croitorilor moldoveni menţionaţi în documente, bogăţia şi relaţiile lor pot reflecta o creştere a importanţei meşteşugului lor în Moldova veacului al XV-lea.

Se ştie că boierii, membrii înaltului cler şi domnii moldoveni au cumpărat în veacul al XV-lea importante cantităţi de ţesături produse în Polonia, Lituania, Transilvania şi mai ales în occident. În Moldova se găseau destui croitori pricepuţi care ştiau să confecţioneze haine din aceste materiale.

Între portul boierimii moldovene şi al nobilimii polone şi ardelene, ca şi între cel al orăşenilor din aceste ţări erau, desigur, destule asemănări. Acest fapt a putut avea unele consecinţe importante pentru activitatea croitorilor moldoveni. Ei se încumetă uneori să facă haine chiar şi pentru clienţii de peste hotare.

Încă din 1442 croitorul Nicolaus Briger din Baia confecţionează haine pentru orăşenii din Lwow [65]).

Din cea de-a doua jumătate a veacului al XV-lea croitorii moldoveni caută să-şi plaseze produsele şi pe piaţa Transilvaniei unde întîlnesc însă o rezistenţă îndîrjită din partea bistriţenilor. Aceştia sînt nevoiţi să apeleze la sprijinul lui Matei Corvin, pentru a putea stăvili concurenţa pe care le-o fac moldovenii [66]).

În lumina acestor constatări putem admite că *meşteşugul croitoriei a înscris în Moldova o linie pronunţat ascendentă*. Pornind de la aceasta, vom trebui să considerăm ca posibilă o scădere a volumului importului unor articole de îmbrăcăminte, care se înglobau la capitolul mărfuri mărunte.

Pe baza materialului documentar existent nu se poate afirma că în Moldova au activat, în perioada de care ne ocupăm, meşteri pălărieri.

Din cea de-a doua jumătate a veacului al XV-lea, sub denumirea de „lucruri de cositor", sînt incluse la capitolul mărfuri mărunte o serie de articole meşteşugăreşti ca talere, cofiţe, ţevi şi brîie ferecate [67]).

Aceste produse erau aduse în Moldova din Polonia, dar probabil şi din Transilvania. Nu este exclus ca în registrul de vamă al oraşului Braşov unele din

61) *Documente privind istoria Romîniei*, veac. XV, vol. II, A. Moldova, p. 246.
62) *Viaţa feudală...*, p. 53–54.
63) L. Lehr, *loc. cit.*, p. 670.
64) *Documente privind istoria Romîniei*, veacul XV, vol. I, A. Moldova, p. 232.
65) C. Nicolescu şi Fl. Jipescu, *op. cit.*, p. 130 nota 2.
66) Şt. Pascu, *loc. cit.*, p. 213–214.
67) M. Costăchescu, *op. cit.*, II, p. 792; I. Bogdan, *op. cit.*, II, p. 277–278.

https://biblioteca-digitala.ro

aceste mărfuri să fi fost înglobate sub termenul „parvalia" sau sub „importavit" [68]).

Se știe că în veacul al XVI-lea se importau din Transilvania cantități însemnate de brîie [69]) și se poate presupune că situația se prezenta într-un mod asemănător în secolul precedent. De altfel, în ultimul timp s-au descoperit la Popricani–Iași piese de la asemenea articole de îmbrăcăminte – confecționate însă din argint aurit – care au analogii în Ungaria și pot fi datate în veacul al XV-lea [70]).

Printre mărfurile mărunte, pe care Moldova le importă de peste graniță, documentele veacului al XV-lea menționează o serie de articole confecționate din fier. Sînt enumerate în privilegii săbiile unguresti și paloșele [71]) apoi, din a doua jumătate a acestui veac, cuțitele, coasele, secerile și fiarele de plug [72]).

Informațiile scrise în legătură cu dezvoltarea branșelor meșteșugărești legate de producerea acestor articole sînt destul de sărace pentru Moldova veacului al XV-lea. Cercetările arheologice întreprinse în ultimii ani pe teritoriul patriei noastre și al R.S.S. Moldovenești au furnizat unele date prețioase care pot fi folosite pentru completarea informațiilor scrise.

Dezvoltarea meșteșugurilor pe care le analizăm aici stă în strînsă legătură cu un important sector al producției feudale și anume cu mineritul. Problema producției miniere din Moldova feudală nu a fost încă studiată în mod amănunțit. Documentele permit să se afirme că în perioada de care ne ocupăm se exploata păcura și sarea. Prin cercetările arheologice trebuie să se verifice dacă poate fi vorba, în această vreme, despre exploatarea aurului la Baia [73]).

Nu avem informații documentare directe în legătură cu exploatarea fierului în Moldova veacului al XV-lea.

În urma cercetărilor arheologice, efectuate pe teritoriul țării noastre, precum și pe teritoriul R.S.S. Moldovenești, s-au obținut unele rezultate importante. Astfel, s-a stabilit că la Echinăuți, pe teritoriul R.S.S. Moldovenești, încă din veacul al X-lea locuitorii cunoșteau procedee simple de reducere a minereului de fier [74]). Pe baza cercetărilor arheologice întreprinse la Hlincea–Iași s-a ajuns la concluzia că în veacurile XIII–XIV existau și aici asemenea preocupări [75]). Unele indicații în acest sens, pentru veacul al XV-lea, au adus și cercetările arheologice întreprinse la Suceava în ultimii ani [76]). Rămîne să se stabilească, tot

68) *Quellen,* I, p. 1–76.

69) În 1553 Alexandru Lăpușneanu comanda de la Brașov nu mai puțin de 4500 de brîie, cf. N. Iorga, *Hurmuzaki-Documente,* XV$_1$, p. 496, Idem, *Istoria comerțului romînesc,* Buc. 1925, p. 101.

70) Eugenia Neamțu, *Obiectele de podoabă din tezaurul feudal de la Cotul Morii-Popricani (Iași)* – în manuscris.

71) M. Costăchescu, *op. cit.,* II, p. 365.

72) *Ibidem,* p. 792 ; I. Bogdan, *op. cit.,* II, p. 277–278.

73) În favoarea ideii unei exploatări miniere aici în ultimul timp se pronunță D. Ciurea. cf. *Noi contribuții la istoricul orașului Baia, în* «Studii și cerctări științifice», Seria III Științe Sociale), 3–4, anul VI, iulie-decembrie 1955, p. 33–34. În legătură cu asemenea activități s-a pus și termenul смѫпа pe care M. Costăchescu l-a tradus prin „moară de sfărîmat minerale", *Op. cit.* II, p. 313–314.

74) G. B. Fedorov, *Gorodisce Echimăuți,* în *Kratkie soobșcenia,* L. 1953, p. 122–123.

75) «SCIV», 3–4, an VI (1955) p. 659.

76) *Ibidem,* p. 760, 774, 795–796.

https://biblioteca-digitala.ro

pe această cale, dacă în cazul locuitorilor din Negoeşti, poate fi vorba de practicarea mineritului [77]).

Pentru problema pe care o cercetăm este necesar să stabilim, fie şi în linii generale, anumite limite pentru dezvoltarea acestui sector al economiei feudale moldoveneşti. Mai întîi trebuie să răspundem la întrebarea dacă şi în ce măsură Moldova a ajuns să-şi procure prin mijloace locale cantităţile de fier de care avea nevoie. Pentru soluţionarea acestui important aspect al problemei noastre, documentele ne dau date suficient de edificatoare pentru cea de-a doua jumătate a veacului al XV-lea, cînd avem de-a face cu o perioadă de progres a economiei feudale moldoveneşti. Este îndeobşte cunoscut faptul că moldovenii importau, în cea de-a doua jumătate a veacului al XV-lea, fier de la Braşov. Se ştie că în 1462 Matei Corvin oprise pe braşoveni să mai transporte acest articol în Moldova [78]) cu scopul evident de a lovi în Ştefan cel Mare. Această interdicţie a avut însă un caracter temporar. Considerăm totuşi că de vreme ce regele maghiar recurge la astfel de procedee, el le consideră eficiente. Se poate deduce de aici că în privinţa fierului Moldova depindea într-o destul de largă măsură de Transilvania. Situaţia aceasta se menţine vreme îndelungată. Din registrele Braşovului pe anul 1503 rezultă că Moldova continua să se aprovizioneze de aici cu fier [79]). Probabil însă că Braşovul nu era singura sursă de aprovizionare a moldovenilor cu astfel de articole. Sîntem de părere că şi de la Bistriţa se aduceau în veacul al XV-lea anumite cantităţi de fier brut. Probabil că moldovenii care cumpărau de aici fier, la 9 noiembrie 1523 [80]), continuau o veche tradiţie. Nu este exclus ca şi Polonia, unde exploatarea minieră luase o mare dezvoltare în veacul al XV-lea [81]), să fi constituit o sursă de aprovizionare cu fier brut pentru meşteşugarii moldoveni. Probabil că o parte însemnată din fierul care se vindea pe piaţa Moldovei era adus de peste granițe chiar de negustori moldoveni [82]).

Întrucît regii maghiari se pricepeau de minune să-şi exercite voinţa în regiunile de la sud şi est de Carpaţi şi prin presiuni economice, este de presupus că nu rareori restricţiile impuse de ei exportului de fier şi oţel au stînjenit dezvoltarea normală a meşteşugurilor legate de prelucrarea acestor metale.

Informaţiile documentare ce ne stau la dispoziţie permit să se analizeze dezvoltarea acestor meşteşuguri. Atunci cînd studiem dezvoltarea acestui sector al economiei feudale nu trebuie să neglijăm nici situaţia socială a meşteşugarilor. Se ştie că în Moldova veacului al XV-lea prelucrarea fierului a fost lăsată, într-o destul de largă măsură, pe seama ţiganilor robi [83]). Or, producţia, în acest caz,

---

77) *Documente privind istoria Romîniei,* veacul XIV–XV, A. Moldova, vol. I, p. 342.

78) Şt. P a s c u, *loc. cit.*, p. 209–210.

79) *Quellen,* I, p. 1–76; pentru termenul „caliba" cf. Du C o n g e, *Glossarium mediae et infimae latinitates,* tom. II, p. 311; W–H. Maigne d'Arnis, *Lexicon manuale ad scriptiores mediae et infirme latinitates,* Paris, 1890, p. 390.

80) M. C o s t ă c h e s c u, *Documente moldoveneşti de la Ştefăniţă voievod,* Iaşi, 1943, p. 557.

81) R u t k o w s k i, *Histoire économique de la Pologne avant les partages,* Paris, 1927, p. 44–45, 48, 50–52, 59.

82) La 5 ianuarie 1495 Vlad Călugărul ameninţa pe braşoveni că va cumpăra fier şi postav din Moldova, dacă ei nu-i vînd. cf. N. I o r g a, *Hurmuzaki-Documente,* XV_1, p. 143. De aici nu rezultă că fierul pe care muntenii intenţionau să-l ia de aici era extras din minele Moldovei. Probabil că el era adus, în cea mai mare parte, din Transilvania şi Polonia.

83) *Viaţa feudală . . .*, p. 46.

https://biblioteca-digitala.ro

era legată de o formă socială de mult depăşită. Ţiganul rob nu era interesat în procesul de producţie şi acest fapt a trebuit să aibă repercusiuni asupra ritmului de dezvoltare a tehnicii şi implicit asupra calităţii produselor ce ieşeau din mîinile lui.

Ar fi greşit însă să se afirme că meşterii fierari se recrutau numai din rîndul ţiganilor robi. Un document moldovenesc din 5 aprilie 1448, descoperit în arhivele sovietice, ne dă informaţii preţioase în legătură cu *făurarii* săteşti [84]). Desigur că ei nu se ocupau în mod exclusiv cu fierăria, ci acordau o oarecare atenţie agriculturii şi creşterii vitelor. Ritmul de dezvoltare al tehnicii era, evident, influenţat de mediul în care meşterul îşi dezvolta activitatea.

Analizînd toponimia Moldovei din veacul al XV-lea constatăm totuşi că unele sate ca Făureii [85]), Faurii [86]), Făureşti [87]) îşi leagă numele de meşteşugul fierăriei. Am putea, eventual, admite că poate fi vorba de o oarecare concentrare de fierari. În unele cazuri asemenea sate depind direct de curţile feudale. Astfel, de pildă, satul Faurii, pe care l-am amintit mai sus, ţinea de ocolul curţilor domneşti de la Piatra [88]). Desigur că fierarii din acest sat efectuau lucrări în folosul stăpînilor curţii feudale.

Meşteşugul fierăriei putea găsi condiţii superioare de dezvoltare la oraşe, unde autoritatea feudalilor era şi mai restrînsă. Din nefericire informaţiile de care dispunem pentru a studia evoluţia acestui meşteşug în oraşele moldoveneşti din veacul al XV-lea sînt sărace.

Constatăm că încă înainte de jumătatea acestui veac documentele menţionează existenţa unor săbieri moldoveni. Astfel, la 8 martie 1442 este amintit Tatul săbierul [89]). Tot în veacul al XV-lea apare şi Andreica Cordariul [90]). De aici se poate deduce că din atotcuprinzătorul meşteşug al fierăritului s-a desprins, ca o branşă aparte, săbieritul, fapt care reflectă, fără îndoială, un progres. Cînd Ştefan cel Mare cere de la genovezi săbii făcute „după obiceiul moldovenesc“ [91]) nu recurge la o simplă figură de stil, ci face aluzii clare la creaţiile săbierilor moldoveni.

Reliefînd separarea săbieritului de largul meşteşug al fierăriei, considerăm că acest proces s-a putut produce la oraşe. Constatăm însă că numele lui Tatul săbierul se leagă strîns de mediul sătesc. Documentul menţionează satul Milotineşti „unde a fost aşezarea lui Tatul săbierul“ [92]). Noi nu avem certitudinea că Tatul este un săbier care a părăsit mediul sătesc mutîndu-se la oraş. Tot aşa de bine el poate fi considerat drept un colonizator de sate, cum pare a fi Andreica Cordariul, de al cărui nume se leagă satul Cordăreni [93]). Legăturile aces-

---

84) N. A. M o h o v, *Documente din arhivele sovietice.....*, în «Studii», 3, anul XII, 1959, p. 147.

85) *Documente privind istoria Romîniei,* veacul XIV, XV, vol. I, A. Moldova, p. 78, 231, 307 şi vol. II, p. 107.

86) *Ibidem,* vol. I, p. 359. *Ibidem,* veac. XVI, vol. II, p. 114.

87) *Ibidem,* veac. XVI, vol. I, p. 18.

88) *Ibidem,* veac. XIV, XV, vol. I, p. 359.

89) *Ibidem,* p. 180.

90) M. C o s t ă c h e s c u, *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare,* I, p. 276.

91) N. I o r g a, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe,* Bucureşti, 1899, p. 134; I. N i s t o r, *op. cit.*, p. 168.

92) *Documente privind istoria Romîniei veacul XIV, XV,* vol. I, p. 180.

93) M. C o s t ă c h e s c u, *op. cit.*, p. 276.

https://biblioteca-digitala.ro

tora cu mediul sătesc pot avea însă aceleași semnificații ca și în cazul croitorilor de care ne-am ocupat.

Deși în stadiul actual al cercetărilor nu se pot spune multe lucruri în legătură cu modul cum a decurs activitatea lor meșteșugărească, putem admite că săbierii moldoveni au adus o contribuție serioasă în lupta pentru apărarea țării, aprovizionînd pe ostași cu arme [94]).

Cu toate acestea, săbierii moldoveni nu au putut determina o încetare a importului de săbii și paloșe din Polonia și Transilvania. Necesitățile apărării țării au impus o creștere continuă a importului de armament de peste hotare. Negustorii lioveni au adus cantități mereu sporite de săbii și paloșe. În 1408, 1434, 1456 și 1460 privilegiile înscriu la loc de cinste aceste mărfuri [95]).

Matei Corvin a trebuit să revină, la cererea brașovenilor, în cursul anului 1462, asupra hotărîrii de a interzice exportul fierului, oțelului și *armelor* spre Moldova [96]). Din Transilvania erau aduse în Moldova arme chiar și în perioada de conflicte dintre feudalii maghiari și moldoveni. Se știe, de pildă, că aceștia le foloseau împotriva muntenilor. De aceea Radu cel Frumos trebuia să scrie plin de indignare brașovenilor la 18 februarie 1470 : „*vindeți și arme moldovenilor* și ce le place, toate li le dați, *cît mai multe,* chiar în dar“ [97]). Ceva mai tîrziu, în 1474, același domn avea serioase motive să creadă că moldovenii vor primi iar arme de la Brașov [98]).

Este lesne de înțeles că meșteșugarii din Brașov și din celelalte orașe ale Transilvaniei au trimis în Moldova cantități apreciabile de arme după încheierea păcii dintre Matei Corvin și Ștefan cel Mare și mai ales în perioada marilor lupte împotriva agresiunii otomane.

La 18 februarie 1476 domnul Moldovei scria soltuzului din Brașov : „să lași pe sluga noastră, pe meșterul Mihai, să vie la noi cu *săbii* și cu arme, ca să ne fie împotriva păgînilor, căci avem nevoie de ele [99]). Mai tîrziu Ștefan cel Mare trimite la Brașov pe spătarul Totrușan să cumpere scări de șa, *arme* și funii [100]).

Legăturile pe care le întrețin Ulrich pîrgarul și Giurgiu vistierul cu Bernard săbierul din Bistrița [101]) pot fi puse în legătură și cu importul armelor din acest oraș ardelean.

---

94) I. Focșăneanu și Gh. Diaconu, *Bazele puterii militare a lui Ștefan cel Mare,* 1956, p. 125.

95) M. Costăchescu, *op. cit.,* II, p. 635, 672, 792 ; I. Bogdan, *op. cit.,* II, 277–278 ; **cf.** și *Нариси історії Львова,* Львив, 1956. п. р. Крип'якевич, ст. 35.

96) St. Pascu, *loc. cit.,* p. 210 : Săbile moldovenești cu garda în cruce, cu lama dreaptă, se aseamănă în mod izbitor cu cele confecționate de meșterii ardeleni. Cîteva exemplare din acestea din urmă, la St. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania pînă în secolul al XV-lea,* 1956, fig. 4. Pentru sabia lui Ștefan cel Mare și a unora dintre boierii săi, cf. *Trei săbii moldovenești din vremea lui Ștefan cel Mare,* în *An. Acad. Rom.* Mem. Seț. Ist. Seria III, tom. VII, 1935 și *Bul. Com. Mon. Ist.,* fasc. 83, p. 15, 17.

97) N. Iorga, *Hurmuzaki-Documente,* XVI, p. 75–76.

98) C. A. Stoide, *Legăturile dintre Moldova și Țara Romînească în a doua jumătate a secolului al XV-lea* în «Studii și cercetări științifice», Istorie, an. VII, fasc. I, p. 72.

99) I. Bogdan, *op. cit.,* II, p. 338.

100) *Ibidem,* p. 468.

101) M. Costăchescu pune documentul la care ne referim în anul 1404 și traduce în loc de Bernard săbierul (Schwerthfeger) – armurierul, cf. *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare,* II, p. 627–628. Considerăm că datarea propusă de N. Iorga (1504) este mai aproape de realitate. cf. *Hurmuzaki-Documente,* XV_1, p. 169. cf. și *Istoria comerțului romînesc,* I, București, 1925, p. 79. nota 7.

https://biblioteca-digitala.ro

Este greu de admis că Ștefan cel Mare a putut să pună piedici în calea importului de arme. Din documente reiese că domnul manifesta o grijă deosebită pentru aprovizionarea Moldovei cu arme din afara granițelor ei și că în această privință meșteșugarii din Transilvania și Polonia au jucat un rol important.

Armele aduse de peste granițe de negustorii poloni, ardeleni, precum și de cei moldoveni erau destinate în special membrilor clasei dominante.

Am putea conchide că, deși *producția meșteșugărească* a putut înregistra în Moldova progrese, ea *nu a atins totuși în veacul al XV-lea un nivel suficient de înalt pentru a determina întreruperea importului de arme din Transilvania și Polonia.* Orașele ardelene și polone, în care meșteșugarii produc articole de calitate superioară, rămîn pentru feudalii moldoveni, în tot cursul acestui veac, principalele surse externe de aprovizionare cu săbii și paloșe.

În afară de arme, la capitolul mărfuri mărunte privilegiile comerciale înscriu și cuțitele. Asemenea articole se puteau confecționa și în Moldova. Cuțitele de import aveau calități superioare și erau destinate unor oameni cu posibilități materiale mai mari și cu un gust destul de rafinat.

Putem admite că evoluția importului acestor mărfuri poate reflecta gradul de dezvoltare al producției locale de cuțite.

Documentele nu ne dau date precise în legătură cu evoluția importului de cuțite pentru întreg veacul al XV-lea. Se știe numai că pe baza privilegiilor din 1456 și 1460 negustorii din Lwow au adus în Moldova asemenea produse în cantități ce nu pot fi bine stabilite [102]).

Nici documentele transilvănene nu permit o studiere amănunțită a acestui aspect al problemei. Registrele vamale ale orașului Brașov conțin totuși unele date extrem de prețioase pentru noi. Pe baza cifrelor înscrise aici constatăm că *numai prin negustorii moldoveni* au fost trecute la răsărit de Carpați, în zece luni ale anului 1503, mai mult de 25.000 de cuțite [103]) a căror valoare depășește cifra de 300 de florini [104]). Desigur că în acest timp și negustorii ardeleni, ca și cei poloni au adus în Moldova asemenea mărfuri. Cantitatea totală de cuțite ce a intrat pe teritoriul Moldovei în cursul anului 1503 trebuie să fi fost deci cu mult mai mare decît ne-o indică registrele vamale ale Brașovului. Este probabil însă ca o parte din aceste produse să fi fost tranzitate mai departe spre răsărit.

Cuțitele ce se aduc de la Brașov sînt de calitate superioară [105]) și se poate admite că erau destinate unor oameni înstăriți [106]). În lumina datelor pe care ni le furnizează registrul vamal al orașului Brașov putem afirma că elementele

---

102) M. Costăchescu, *op. cit.*, II, p. 792. I. Bogdan, *op. cit.*, II, p. 277–278. Nu este exclus ca și negustorii din Cracovia să fi adus în Moldova cuțite. Se știe că meșteșugarii din acest oraș confecționau cuțite pentru comerțul cu Moscova. Cf. I. Rutkowski, *op. cit.*, p. 48.

103) *Quellen,* I, p. 1–76 ; St. Pascu, *loc. cit.*, p. 166 ; Idem, *Relațiile economice dintre Moldova și Transilvania în timpul lui Ștefan cel Mare,* în *Studii cu privire la Ștefan cel Mare,* 1956, p. 212.

104) Pentru valoarea cuțitelor, cf. R. Manolescu, *op. cit.*, p. 158 și nota 2. Valoarea celor 10.000 cuțite importate prin negustorul moldovean Hannusch era de 120 florini. cf. *Quellen,* I, p. 64.

105) Se importă aproape numai cuțite de Stiria. Numai pentru 300 cuțite, cumpărate de la Brașov de negustorul Necula din Suceava, nu se arată că sînt de Stiria.

106) R. Manolescu admite că locuitorii Țării Romînești puteau cumpăra, pentru nevoile lor, în 1503, cca. 100.000 cuțite de Stiria *loc. cit.*, p. 166. Admițînd această cifră trebuie să reducem la zero producția meșteșugarilor munteni.

https://biblioteca-digitala.ro

înstărite din sînul societăţii feudale moldoveneşti se aprovizionau cu cuţite de peste hotare. De aici se poate desprinde concluzia că din punct de vedere calitativ producţia de cuţite a meşteşugarilor moldoveni nu a atins în veacul al XV-lea un nivel suficient de înalt pentru a determina o stagnare a importului.

În privinţa uneltelor agricole datele de care dispunem sînt foarte sărace. Am văzut că în 1456 şi 1460 negustorii lioveni aduceau în Moldova seceri, coase şi fiare de plug. După 1460 documentele nu conţin informaţii în această privinţă. În stadiul actual al cercetărilor nu se poate da un răspuns definitiv cu privire la evoluţia producţiei locale de unelte agricole. Rămîne ca viitoarele cercetări arheologice să aducă mai multă lumină în această problemă.

Sectorul producţiei de mărfuri mărunte în Moldova ne apare *inegal* dezvoltat în diferitele lui laturi. Dintre toate meşteşugurile analizate considerăm că numai cel al croitoriei a atins în mod sigur un nivel relativ înalt în perioada de care ne ocupăm. În celelalte branşe ale producţiei de mărfuri mărunte se constată o serioasă rămînere în urmă în raport cu Polonia şi Transilvania.

Această înapoiere economică a fost determinată de condiţiile istorice în care se afla Moldova feudală. Se ştie că societatea de pe teritoriul Moldovei feudale a fost cuprinsă în cadrul statului de Kiev şi apoi în a celui de Halici. Aceste state au avut o cultură înfloritoare, dar ele au trebuit să lupte continuu împotriva pecinegilor şi cumanilor. Regiunile periferice ale acestor state au fost pustiite în repetate rînduri în cursul atacurilor întreprinse de aceste popoare din stepe [107]).

În urma marii invazii mongole din 1241 populaţia de pe teritoriul Moldovei a intrat sub controlul hanilor tătari. Dominaţia tătărască a avut o durată mult mai mare decît în Transilvania prelungindu-se pînă spre jumătatea veacului al XIV-lea. Jugul tătărăsc a constituit o piedică în calea dezvoltării forţelor de producţie [108]). Scuturarea dominaţiei tătărăşti şi crearea statului feudal de sine stătător au constituit etape de progres în istoria societăţii feudale de pe teritoriul Moldovei.

În cadrul statului feudal moldovenesc de sine stătător forţele de producţie s-au putut dezvolta într-un ritm ceva mai rapid. Cu toate acestea, luptele feudale interne ca şi atacurile din afară nu au permis o dezvoltare normală a economiei moldoveneşti. Hoardele tătărăşti ca şi feudalii poloni şi maghiari pustiau adeseori teritoriul Moldovei feudale. Aşezările orăşeneşti nu apucaseră să se înconjoare cu ziduri de piatră şi erau prefăcute cu repeziciune în scrum. Aşa de pildă în anii 1439 şi 1440 au fost arse de tătari oraşele Botoşani, Vaslui şi Bîrlad [109]), în 1467 Trotuşul, Bacăul Romanul şi Baia [110]). Suceava a fost arsă în trei rînduri în anii 1476, 1485 şi 1497 [111]). O soartă asemănătoare

---

107) B. D. Grecov, şi A. I. Iacubovski, *Hoarda de aur şi decăderea ei* (trad. din limba rusă), Bucureşti, 1953, p. 34 ; G. B. Fedorov, *loc. cit.*

108) Barbu T. Cîmpina, *Despre rolul genovezilor la Gurile Dunării*, în «Studii», anul 6, nr. III (1956), p. 82 şi urm.

109) Gr. Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei* (Ed. P.P. Panaitescu) p. 76.

110) N. Iorga, *Histoire des roumains et de la romanité orientale*, IV, Bucureşti, 1957, p. 85–86.

111) Pentru datele arheologice în legătură cu aceste incendieri, cf. Gh. Diaconu, *Observaţii cu privire la urmele vechiului tîrg al Sucevei în vremea marilor asedii otomane şi polone din veacul al XV-lea*, în *Studii şi materiale de istorie medie*, vol. I, 1956, p. 267 şi urm.

https://biblioteca-digitala.ro

au avut și alte numeroase așezări moldovenești în cursul veacului al XV-lea, mai ales după ce turcii încep să-și intensifice atacurile asupra Moldovei [112]).

Moldova pustiită în repetate rînduri a constituit totuși „un zid pentru Ungaria și pentru Polonia“ [113]). În aceste state forțele de producție s-au putut dezvolta astfel într-un ritm mult mai rapid. Orașele s-au înconjurat cu ziduri de piatră și meșteșugurile au putut înregistra progrese mult mai mari ca în Moldova.

Feudalii moldoveni, care dispuneau de însemnate mijloace bănești de pe urma exploatării țărănimii iobage, au nevoie de arme, podoabe și stofe luxoase, pe care meșteșugarii localnici nu le pot procura. De aceea ei, ca și orășenii bogați, le caută și le găsesc la negustorii care mijloceau legătura cu centrele meșteșugărești din Polonia, Transilvania, Europa centrală și apuseană.

Majoritatea articolelor meșteșugărești înscrise la capitolul mărfuri mărunte sînt destinate unor oameni înstăriți. Din a doua jumătate a veacului al XV-lea apar aici și unele produse destinate unor cercuri mai largi de cumpărători. Importul unor unelte agricole ca fiarele de plug, secerile și coasele a putut avea o influență pozitivă în privința dezvoltării agriculturii moldovenești.

МЕЛКИЕ ТОВАРЫ В ЭКОНОМИКЕ МОЛДОВЫ XV В

Краткое содержание

Среди мелких товаров, предусматриваемых в коммерческих привилегиях, которые молдавские господари поставляют польским и трансильванским торговцам, имеется целый ряд разнообразнейших ремесленных изделий. Так, например, документы первой половины XV в относят сюда одежду (фуражки и брюки) и оружие (палаши и сабли).

Начиная со второй половины XV в, число изделий, относящихся к категории мелких товаров, возрастает: появляются различные виды тканей (литовская, немецкая и кромовская, отрезы сукна и бархата), оловянные изделия (подносы, ковшики, трубы, оправленные пояса) и, наконец, изделия, используемые в крестьянском хозяйстве (ножи, серпы, косы, лемеха).

Автор ставит себе задачей изучение развития производства этих изделий в молдове XV века, он констатирует, что наибольшая часть вышеуказанных изделий предназначена для дворян и богатых горожан.

Ввозимые продукты могли быть заменены лишь изделиями по крайней мере того же качества. В течение XV в ткацкое ремесло в Молдове достигает известного прогресса; однако, в качественном отношении, продукция молдавских ремесленников не может еще конкурировать с импортными изделиями. Этим и объясняется тот факт, что в XV веке ввоз данных товаров продолжается почти беспрерывно.

Наоборот, портновское ремесло, соприкасающееся в определенном смысле с производством мелких товавов, за этот период усиленно раз-

112) «Studii» nr. 4 an. XI, 1958, p. 170 și 171.

113) I. Bogdan, *op. cit.*, II, p. 350.

https://biblioteca-digitala.ro

вивается. Документы упоминают сравнительно большое количество портных, из которых одни имели свою клиентуру во Львове и Бистрице, что и породило, к концу века, недовольство местных ремесленников.

Имеющиеся в нашей распоряжении материалы не позволяют более подробно изучить развитие ремесел, связанные с обработкой олова.

В Молдове XV века металлургия железа развивается слабо. Молдоване были вынуждены покупать железо и сталь главным образом из Трансильвании. Однако в периоды враждебных отношений между Молдовой и Венгрией это было сопряжено с большими трудностями.

Такое положение вещей сильно повлияло на развитие железного ремесла в Молдове. Молдавские кузнецы сыграли важную роль в развитии феодального хозяйства. Тем не менее многочисленные кузнецы были рабами-цыганами, незаинтересованными в прогрессе техники. Поэтому уровень производства, необходимый для прекращения ввоза оружий и сельскохозяйственных орудий из-за границы, не был достигнут.

Следует подчеркнуть, что в XV веке производство мелких товаров в Молдове развивалось неравномерно и, за исключением портновского ремесла, оно не удовлетворяло всех внутренних потребностей страны.

Отсталость, которую мы обнаруживаем в развитии производительных сил вышеуказанного сектора хозяйства по сравнению с Трансильванией и Польшей объясняется неблагоприятными историческими условиями. Монгольское иго и разорение населения во время внутренних феодальных войн, всякого рода нашествия явились препятствиями к развитию ремесел в Молдове.

LES MENUES MARCHANDISES DANS L'ÉCONOMIE DE LA MOLDAVIE AU XV-è SIÈCLE

Résumé

Les privilèges commerciaux que les princes de Moldavie accordent aux marchands polonais et transylvains mentionnent sous le nom de menues marchandises divers articles artisanaux.

Dans la première moitié du XV-è siècle les documents énumèrent ici des vêtements (chapeaux et pantalons) et des armes (sabres et épées).

À partir de la seconde moitie du XV-è siècle le nombre des articles compris dans le chapitre des menues marchandises augmente. Nous constatons qu'on y ajoute des produits de certains tisseurs (la toile lithuanienne, allemande et de Krosno, le drap coupé et le velours) des produits en étain (assiettes, brocs, tuyaux etc.) et enfin des articles utilisés dans l'économie paysanne (couteaux, faux, faucilles, socs etc.).

L'auteur se propose d'étudier le développement de la production de ces articles dans la Moldavie pendant le XV-è siècle. Il constate que la plupart des articles mentionnés sont destinés aux nobles et aux habitants riches des villes moldaves. Les produits d'importation ne pouvaient être remplacés que par des

https://biblioteca-digitala.ro

articles d'une qualité au moins égale. Il constate qu'au XV-è siècle le métier de tisserand marque un certain progrès en Moldavie mais les produits de ces artisans n'atteignent une qualité suffisante pour remplacer celles d'importation. Par conséquent l'importation de ces marchandises a continué presque sans relâche au XV-è siècle.

Par contre, le métier de tailleur– qui a certaines contingences avec la production des menues marchandises – se développa sensiblement pendant cette période. Les documents mentionnent un nombre relativement grand de tailleurs – certains ayant des clients à Lwow et Bistrita, ce qui provoque, vers la fin du siècle, les protestations des artisans de ces villes.

Les documents dont nous disposons ne permettent pas d'étudier en détail l'évolution des artisans qui travaillent l'étain.

La métallurgie du fer a enregistré un faible développement en Moldavie au XV-è siècle. Les moldaves étaient contraints à acheter du fer et de l'acier surtout en Transylvanie. L'approvisionnement était difficile pendant les périodes d'animosité entre la Moldavie et la Hongrie. Cet état de choses a eu des répercussions sur le développement du métier de forgeron en Moldavie.

Les forgerons moldaves ont joué un rôle important dans le progrès de l'économie féodale. Néanmoins, de nombreux forgerons étaient des esclaves tziganes, qui se désintéressaient du progrès de la technique.

Par conséquent, dans ce secteur, un niveau de production suffisant ne fut pas atteint pour pouvoir interrompre l'importation des armes et des articles utilisés dans l'économie paysanne.

Il faut admettre, en général, qu'au XV-è siècle la production des menues marchandises se développa en Moldavie de manière inégale et qu'elle ne parvint à satisfaire tous les besoins de la consommation locale que dans le secteur du métier de tailleur.

Le retard, par rapport à la Transylvanie et à la Pologne, que nous constatons dans le développement des forces de production, dans le secteur que nous venons d'analyser, s'explique par des conditions historiques défavorables. Le joug mongol et les dévastations qui se produisirent plus tard au cours des luttes féodales intestines, les invasions des armées étrangères furent autant d'entraves au développement des métiers moldaves.

https://biblioteca-digitala.ro